

PLIN021 Sémantická analýza v praxi

OP VK Mezi bohemistikou a informatikou
www.projekt-inova.cz

Zuzana Nevěřilová
xpopelk@fi.muni.cz

Centrum zpracování přirozeného jazyka, B203
Fakulta informatiky, Masarykova univerzita

10. prosince 2013

Taxonomie

Sémantické sítě

Odvozování

Existující sémantické sítě

Sémantické rámce

Ontologie

O. je značně nadužívaný pojem, v informatice znamená „formální a explicitní specifikaci sdílené konceptualizace“ [Gruber, 2009]

- formální
- explicitní
- sdílené pojmy

Ontologie

- slovník (glosář, inventář pojmů ...)
- taxonomie (tezaurus, inventář relací ...)

Taxonomie (stromy)

- Aristoteles – kategorie (všech) entit, které mohou lidé vnímat
- Porfyrios – uspořádal kategorie
- Carl Linné – klasifikace (všech) organismů

důležité rysy: uzly jsou **třídy** (organismů, entit . . .), třídy jsou **strukturované** do stromu (podtřída, nadtřída), uzly na stejné úrovni se **vzájemně vylučují** (implicitní předpoklad)

Porfyriův strom (John. F. Sowa)

Supreme genus:

Substance

Differentiae:

material

immaterial

Subordinate genera:

Body

Spirit

Differentiae:

animate

inanimate

Subordinate genera:

Living

Mineral

Differentiae:

sensitive

insensitive

Proximate genera:

Animal

Plant

Differentiae:

rational

irrational

Species:

Human

Beast

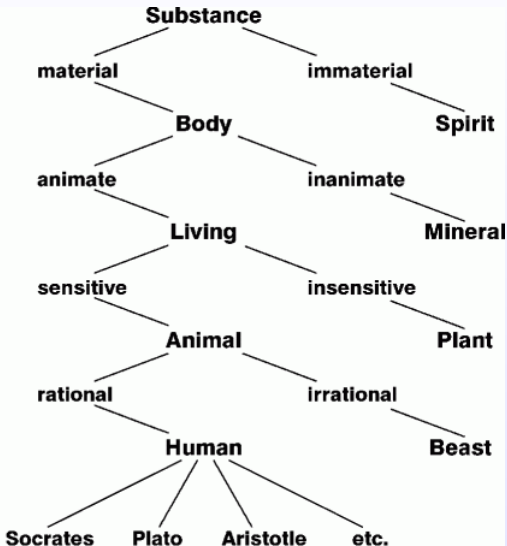
Individuals:

Socrates

Plato

Aristotle

etc.

Taxonomie (stromy)

relace is a

relace member of

třída × instance

Pes je masožravec, nepohrdne však ani ovocem.

Alík má rád švestky.

Americký prezident je zároveň předsedou vlády.

Americký prezident má babičku v Africe.

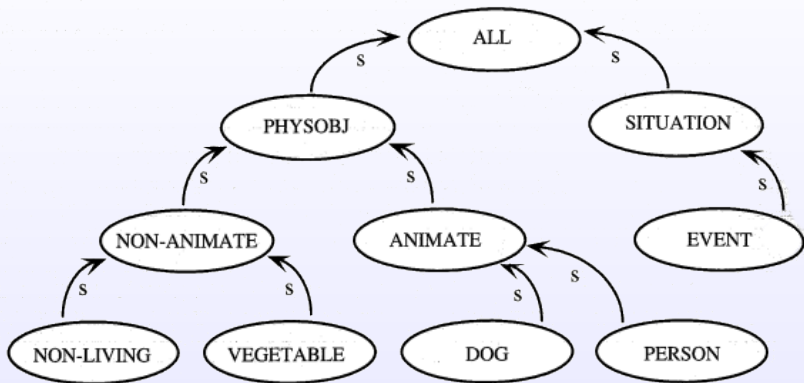
Taxonomie (stromy) a slovníkové definice

klasická definice = **genus proximum** + **differentia specifica**

Počítač je v informatice **elektronické zařízení**, které **zpracovává data pomocí** předem vytvořeného **programu**.

Elektronické zařízení je **zařízení**, jehož **funkce závisí na elektrickém proudu** nebo na elektromagnetickém poli.

Sémantické sítě I

sémantická síť = reprezentace lexikálních znalostí
[Collins and Quillian, 1969]

Sémantické sítě II

uzly = entity (třídy nebo instance), jednomu konceptu odpovídá

jeden uzel

hrany = vztahy mezi uzly (binární relace)

Sémantické sítě

- nadtyp–podtyp, is a, is-a, isa (hypo/hyperonymie)
- instance třídy, member of
- část–celek, has a (holo/meronymie)
- upřesnění akce (troponymie)
- příčina–následek
- ...

Odbočka k odvozování

Fakt F = tvrzení s pravdivostní hodnotou (např. ptáci létají)

Báze znalostí (knowledge base) KB = (pokud možno konzistentní) soubor faktů (např. ptáci létají, vlaštovka je pták)

Pokud z KB plyne F a přidáme další fakt takový, že KB je stále konzistentní, je KB **monotónní** reprezentace. [Allen, 1995]

ptáci létají

vlaštovka je pták

vlaštovka létá

Odbočka k odvozování

ptáci létají
tučňák je pták

tučňák létá

kromě tučňáka ptáci létají
tučňák je pták

NOT(tučňák létá)

kromě tučňáka ptáci létají
pštros je pták

pštros létá

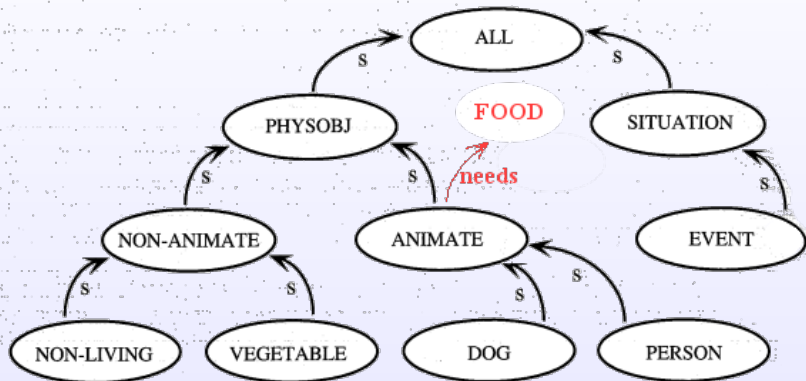
kromě tučňáka, pštrosova, mláďat, mrtvých ptáků, ptáků se zraněnými křídly . . . ptáci létají

Odbočka k odvozování

Používáme **implicitní pravidlo** (*default rule*), tj. ptáci létají, dokud neřekneme jinak. Uvedeme-li implicitní pravidlo, má přednost před obecným faktem.

Ptáci létají, ale tučňák ne.

Sémantické sítě – dědičnost

odvozování je **monotónní**

Sémantické sítě

WordNet a EuroWordNet

český WordNet

Sítě z Wikipedie, dbpedia

Rámce – použití

Rámce můžeme použít pro desambiguaci slov i celých vět [Laparra and Rigau, 2009].

[Bernard Lansky]*STUDENT* *studied* [the piano]*SUBJECT*
[with Peter Wallfisch]*TEACHER*.

Rámce – použití

Rámce můžeme použít pro doplnění implicitní (nezmiňované) znalosti.

Koupila jsem ojetou felicii. Byly to vyhozené peníze.

koupit:

- má_činitele člověk/instituce/skupina
- má_benefaktora člověk/instituce/skupina
- má_předmět výrobek/nemovitost/zvíře/rostlina/přírodnina
- má_část činitel dá peníze
- má_část benefaktor dá předmět

Skripty, scénáře (Abelson)

skript: v restauraci, prvky skriptu mohou být rámce

- host (člověk, není v zaměstnání, má u sebe *peníze*, sedí na *židli*, jí *jídlo*)
- číšník (člověk, je v zaměstnání)
- kuchař (člověk, je v zaměstnání)
- místnost (obsahuje *židle*, stoly, příjemnou teplotu)
- jídlo (uvařil *kuchař*, donesl *číšník hostovi*)
- peníze (zaplatil *host číšníkovi* za *jídlo*)

„Pepovi u večere zazvonil telefon. Chvíli poslouchal, pak položil telefon a opustil restauraci.“

Skripty, scénáře (Abelson)

„Pepovi u večere zazvonil telefon. Chvíli poslouchal, pak položil telefon a opustil restauraci.“

Předpokládáme, že mezi „položil telefon“ a „opustil restauraci“ se stalo:

- Číšník donesl účet.
- Pepa zaplatil.
- Pepa se oblékl.

Skripty, scénáře (Abelson)

skript: v restauraci

- host (člověk, není v zaměstnání, má u sebe *peníze*, sedí na *židli*, jí *jídlo*)
- číšník (člověk, je v zaměstnání)
- kuchař (člověk, je v zaměstnání)
- místnost (obsahuje *židle*, stoly, příjemnou teplotu)
- jídlo (uvařil *kuchař*, donesl *číšník hostovi*)
- peníze (zaplatil *host číšníkovi za jídlo*)

Usuzování v rámci může být implicitní (podobné jako v sém. sítích) i speciální pro daný rámec.

Usuzování v rámci může být nemonotónní.

Příklad: host zaplatil \Rightarrow číšník má u sebe peníze

Příklad: každý host musí zaplatit svoji útratu.

Skripty, scénáře (Abelson)

skript: v restauraci

Skripty popisují **typické situace**. Stereotypická je i informace o zaplněnosti slotů, např. restaurace musí mít číšníka.

Pořadí ve scénáři je chronologické: host přijde do restaurace, objedná si jídlo, kuchař jídlo uvaří, host sní jídlo, host zaplatí číšníkovi. . .

Můžeme nějak měřit vybočení ze stereotypu?

Allen, J. (1995).

Natural Language Understanding (2nd ed.).

Benjamin-Cummings Publishing Co., Inc., Redwood City, CA, USA.

Collins, A. M. and Quillian, M. R. (1969).

Retrieval time from semantic memory.

Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior, 8(2):240–247.

Gruber, T. (2009).

Ontology.

In Liu, L. and Özsu, M. T., editors, *Encyclopedia of Database Systems*, page 1963–1965. Springer Verlag.

Laparra, E. and Rigau, G. (2009).

Integrating wordnet and framenet using a knowledge-based word sense disambiguation algorithm.

In *RANLP*, Borovets, Bulgaria.